

L'absència d'una sola 'causa' seria suficient per impedir-la

Per què esclata la guerra

L'any 1812 Napoleó llança la campanya de Rússia. A *Guerra i pau* (a la qual pertany aquest text) Lleó Tolstoi, pacifista convençut, analitza l'engranatge del conflicte.

Lleó Tolstoi, acompanyat de la seua dona, autor d'un passatge que es reactualitza per les hostilitats del Golf.

ARXIU

Cap a finals de 1811 va començar l'armament i la concentració de forces d'Europa occidental i, el 1812, aquestes forces —milions d'homes (inclosos els que transportaven i aprovisionaven les tropes)— avançaven de l'oest cap a l'est, cap a les fronteres russes on, des de 1811, s'havien anat concentrat els exèrcits russos. I la guerra va esclatar: és a dir, es va produir un acte contrari a la raó i a la naturalesa humana. Milions d'homes van cometre, els uns contra els altres, una gran quantitat de crims, d'en-

ganys, de traïcions, de pillatges, d'incendis, d'assassinats, més que tots els comesos en molts segles i malgrat això, els homes que cometien aquests crims no els consideraven com a tals.

¿Què és el que ha produït aquest esdeveniment extraordinari? Els historiadors, amb una seguretat simplista, afirmen que les causes d'aquest esdeveniment eren: l'ofensa feta al duc d'Oldenburg, la manca d'eficàcia del bloqueig continental, l'ambició de Napoleó, la intransigència del tsar Alexandre, els errors dels diplomàtics, etcètera...

Si fos així, ¿n'hi hauria hagut prou amb que Metternich, Roumantzev o Talleyrand, entre dues recepcions, haguessin redactat una nota, o que Napoleó escrigués una carta a Alexandre: Senyor i germà, consenteixo a lliurar el ducat al duc d'Oldenburg, perquè la guerra no hagués tingut lloc?

Podem entendre que, per als contemporanis, les coses es presentaven d'aquesta manera; podem entendre que, per Napoleó, la causa de la guerra eren les intrigues d'Anglaterra (tal com ho va escriure des de Santa Helena); és cert que els

membres de la Càmera anglesa atribuïen les causes de la guerra a l'ambició de Napoleó; que el duc d'Oldenburg l'atribuïa a la violència que hom exercia en contra seu; els comerciants al bloqueig que els arruinava; els soldats i els generals en la necessitat de fer alguna cosa; els legitimistes, en la necessitat de restablir els bons principis; els diplomàtics, perquè l'aliança entre Rússia i Àustria no havia estat prou ben amagada a Napoleó. Podem entendre que aquestes causes i moltes altres, la quantitat varia segons els diferents punts de vista, hagin estat sospesades pels contemporanis, però per a nosaltres, que contemplem l'esdeveniment amb tota la distància i que podem recollir-ne des del seu sentit més simple fins el més terrible, per a nosaltres totes aquestes causes ens semblen insuficients. No podem entendre que milions de cristians s'hagin matat i torturat entre ells pel sol fet que Napoleó idolatrava el poder, ni perquè el tsar Alexandre era intransigent, ni perquè el duc d'Oldenburg se sentís ofès.

Per a nosaltres, que ni som contemporanis d'aquests fets ni som historiadors, per a nosaltres les causes d'aquests esdeveniments ens apareixen com incalculables. A mesura que ens enfonsem en la recerca d'aquestes causes, aquestes ens semblen igualment justes i igualment falses, per la seva insignificància si les comparem amb l'enormitat de l'esdeveniment i per la seva insuficiència per provocar el que després va passar. Per exemple, aquest motiu: la negativa de Napoleó de recular les seves tropes fins el Vístula i de lliurar el ducat d'Oldenburg té per nosaltres el mateix valor que el desig o l'absència de desig del primer caporal francès cridat a files, ja que si no hagués volgut tornar a l'exèrcit, i si dos, tres o mil soldats l'haguessin imitat, hi hauria hagut menys homes a l'exèrcit de Napoleó i no hi hauria hagut guerra.

Si Napoleó no s'hagués sentit ofès per la petició de retirar-se a l'altre costat del Vístula i no hagués ordenat a les seves tropes d'avançar, la guerra no hauria tingut lloc. Però si cap sergent no hagués volgut lluitar, la guerra hauria estat impossible. També hauria estat impossible si Anglaterra no hagués intrigat, si el príncep d'Oldenburg no hagués existit, si Alexandre no hagués estat susceptible, si no hi hagués hagut una autocràcia a Rússia, la Revolució francesa, el Directori i l'Imperi que la van seguir i tot el que ha produït la Revolució francesa, etcètera. Excloses una d'aquestes causes,

Audrey Hepburn en el paper de la dolça Natatxa, l'adaptació cinematogràfica que King Vidor va realitzar sobre la novel·la de Lleó Tolstoi.

ARXIU

no hauria passat res.

Però totes aquestes causes —milers— concorden per provocar el que va passar. Així doncs, aquest esdeveniment no tenia una sola causa i va passar perquè havia de passar. Milions d'homes van oblidar-se dels seus sentiments humans i van avançar de l'oest cap a l'est i van massacrar els seus iguals.

Els actes i les paraules de Napoleó i d'Alexandre, dels quals depenia, segons sembla, la realització o la no realització dels esdeveniments, eren tan poc arbitràries com l'acció de qualsevol dels soldats que va marxar cap a la guerra, ja fos voluntari o obligat. No podia ser d'una altra manera, perquè, per tal que es complís la voluntat de Napoleó o d'Alexandre (dels qui sembla que depenia tot) havien de donar-se milions de circumstàncies: només que hagués mancat alguna d'aquestes circumstàncies, l'esdeveniment no s'hauria pogut produir.

Era necessari que els milions d'homes en les mans dels quals hi havia la força real —els soldats que disparaven i carregaven els canons— es posessin d'acord.

Agafat aïlladament, cada individu era feble, impotent; i van estar forçats a unir-se per una sèrie de causes complicades i diverses.

El fatalisme és indispensable en la ciència històrica per explicar uns esdeveniments sense sentit (és a dir, dels quals no comprenem el perquè).

Quan més intentem explicar d'una manera raonable aquests fets, més ens semblen poc raonables i incomprendibles.

Quan més amunt de l'escala social es troba un home, quan més lligat està als homes de dalt, més poder té sobre els altres i més evidents són aleshores la predestinació i el fatalisme de cada un dels seus actes.

"El cor del rei és a la mà de Déu" "El rei és esclau de la història".

Quan la poma està madura, cau. ¿Perquè? ¿És perquè és atreta per la terra, o perquè la cua és seca, o perquè el sol l'ha assecat, o perquè pesa massa, o perquè el vent la sacseja, o perquè el nen que és sota se la vol menjar? El botànic que pensa que la poma cau perquè els teixits s'han envellit, etcètera, tindrà tanta raó com el nen que és sota i que dirà que la poma ha caigut perquè ell volia menjar-se-la i que ha resat perquè això passés.

Com també, els que diran que Napoleó va anar a Moscou perquè ho volia i que va sucumbir perquè Alexandre desitjava la seva derrota, tindran raó: com també, els que diran que una muntanya que pesa milions de quilos i foradada en secret, ha caigut perquè el darrer obrer li ha donat l'últim cop de pic, tindran raó. En els esdeveniments històrics, els homes que són qualificats com a "grans" són etiquetes, ells són els que tenen menys relació amb el propi esdeveniment.

Aquells dels seus actes que ells mateixos consideren voluntaris, no ho són en el sentit històric de la paraula: es troben lligats a la marxa de la història i definits per sempre.

Lleó Tolstoi